

BUTLLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BUTLLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE
CATALUNYA

1918

VOLUM XXVIII.ª

BARCELONA

TIPOGRAFIA «L'AVENÇ» : RAMBLA DE CATALUNYA, 24

1918

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Reproducció microgràfica de les roques a la llum polaritzada mitjançant les plaques autocromàtiques.¹ (Làms. I i II)

Senyores i Senyors:

MB extraordinària precisió es fan els estudis microgràfics dels minerals i roques a la llum polaritzada, de des que el físic i mineralogista Des Cloizeaux, amb el microscopi polaritzant, a mitjans del segle passat (1857), fixà les lleis de la descomposició de la llum al travessar finíssimes seccions tallades i pulimentades, perfectament transparents, les quals són sumament útils, amb preferència per a les investigacions petrogràfiques; tal com ho havia imaginat abans (1827) Nicol, el veritable fundador de la petrografia moderna, al donar a conèixer el microscopi polaritzant.

Progressaren ràpidament els estudis petrogràfics fent l'ús de tal microscopi.

La bibliografia és abundosa en les investigacions fetes per mineralogistes i petrògrafs des que l'ús del microscopi polaritzant anà estenent-se, fins a perfeccionar-se.² Emperò les meravelles

1. Conversa donada al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA el 24 de maig de 1917.

2. 1890. Rafel Breñosa, *Historia de la aplicació del microscopi al estudio de los minerales y de las rocas*. Barcelona.

1905. Geikie, *The founders of Geology*.

1913. L. de Launay, *La Science géologique*. París.

naturals que s'observen entre els elements incluíts, barrejats o combinats en el si d'una xarxa estructural microscòpica, han estat fins al present poc menys que impossible d'ésser reproduïdes, fins a l'establir-se l'aplicació directa de la fotografia.*

Modernament, a l'ésser introduïda la fotografia en la petrografia, s'hi donà un avenç en les reproduccions microgràfiques de les roques, proporcionant-nos una més exacta estampació de la faïso estructural; d'aquesta fotografia en blanc i negre se'n feien els dibuixos esquemàtics per a remarcar els elements de major interès, i conservant sempre la posició del microscòpic amb la preparació microgràfica; en aquest mateix dibuix s'hi reproduïen les tonalitats a l'aquarel·la, tal com s'observaven des de l'ocular, ajudats de la cambra clara; i després les estampacions es feien amb tintes al cromo. Cal fer avinent que aquesta marxa és molt engorrosa, puix està mancada d'aquella exactitud absoluta del com són observats els elements petrogràfics a la llum polaritzada; sabut és que els colors en fotografia, per ésser diferentment actínic, donen lloc a certes confusions; el blau a penes s'impressiona, mentre el groc i el rorenc donen tonalitats fosques; tals inconvenients impossibiliten el treure bones fotografies, amb les diferencials pròpies dels elements en determinades desviacions lluminoses polaritzades, essent en les roques objecte de moltes confusions. Recentment s'ha introduït en la fotografia l'ús dels acrans, i pel que a la microfotografia petrogràfica es refereix, és un intermediari imprescindible si es pretén que les fotografies donin una idea més aproximada a la realitat; advertint, que les fotografies poden ésser tretes mitjançant una llum polaritzada de raigs procedents de la llum natural o bé d'un altre focus lluminós, pel que l'acràn ha d'ésser diferent segons ho siguin les llums. Solament així, apart de l'escrupulositat tècnica de la microfotografia, podran treure's reproduccions fàcils per a l'estampació aproximades a la veritat objectiva.

Emperò lo sorprenent ha estat l'aplicació de la fotografia en colors a la microfotografia, havent-se practicat d'un modo especial en les preparacions d'histologia vegetal i animal, com també en les de biologia i fisiologia, fins amb l'ús de la pel·lícula policroma.

Darrerament, de la meravellosa exactitud policroma de les roques, tal com s'observa en el microscopi polaritzant, n'obtingué Lipmann

* 1882-1883. E. Cohen, *Sammlung von Mikrophotographien zur Veranschaulichung d. microscopische Struktur von Mineralien und Gesteinen*. Stuttgart.

INSTAL·LACIÓ DE MICROFOTOGRAFIA EN EL LABORATORI DE GEOLOGIA
DE L'ESCOLA SUPERIOR D'AGRICULTURA

amb extraordinària exactitud una fidel reproducció. I a Espanya, en 1913, Domingo de Orueta,¹ enginyer de mines, amb son mètode, utilitzant les plaques autocromes Lumière, publicà la primera fotografia directa en colors a la llum polaritzada d'un gneis; i el mateix Orueta féu ús de tal procediment per a la il·lustració de la monumental monografia sobre la serralada de Ronda.²

Tenint al nostre càrrec l'ensenyament de la Geologia aplicada a l'Agricultura en l'Escola Provincial de Barcelona, i col·laborant en la publicació del mapa geològic de Catalunya que començà el nostre venerable mestre el Dr. Almera, ens mancava un aparell especial per a la microfotografia, pel que interessàrem al Patronat d'aquell centre d'ensenyament, i d'un modo especial al Director, per a instal·lar-hi un aparell complet de microfotografia; i, atesa la nostra demanda, encomanàrem a la casa Cuyàs, de Barcelona, la construcció d'un nou model, tenint en consideració els avantatges i inconvenients dels aparells coneguts, procurant que pogués ésser utilitzat en les variades aplicacions de microscopia per a cossos opacs i transparents. L'aparell consisteix en un banc unit, sobre el que hi ha un sol eix horitzontal guaiador de la llanterna d'arc voltaic, i de la cambra fotogràfica, corresponent a l'entremig el peu de sostén del microscopi amb tots els moviments per al llur centratge, àdhuc que els vidres condensadors poden ésser repartits a voluntat entre la llanterna i el microscopi; també pot emplear-se una bombeta nitre, o la llum natural; i en la cambra fotogràfica de marxa llarga poden ésser utilitzats diferents objectius, com també els variats acrans apropiats a la naturalesa de les llums focals. No obstant, després de vèncer grosses dificultats, coincidint amb les actuals circumstàncies, i mancant-nos encara alguns útils intermediaris per a restar totalment llesta la instal·lació, havem començat els assaigs, dels que en donàrem compte en la sessió de la Institució Catalana d'Història Natural del 3 de desembre de 1916,³ presentant les nostres primerenques proves de microfotografies en colors d'algunes roques de Catalunya, com : del granit de Caldes de Montbui, andesita amfibòlica de Vilacolum, gneis de Roses, grauwacka metamorfosada de Vilajuïga, resultant totes elles d'una naturalitat reconeguda

1. 1913. Domingo de Orueta, *Reproducción microfotográfica de los colores de rocas por medio de las placas autocromáticas*. Madrid.

2. 1917. Domingo de Orueta, *Estudio geológico y petrográfico de la serranía de Ronda*. Memoria de l'Institut Geològic d'Espanya. Madrid.

3. 1916. Faura i Sans, *Microfotografies en colors*. Butlletí de la Institució cat. d'Hist. Nat., XIII, 145.

per tots els consocis presents. Intensificàrem els nostres treballs llargs i entretinguts procurant una major fidelitat en les varietats policromes mitjançant una intensitat lluminosa proporcional per a la justa exposició convenient; i el 8 de maig d'enguany, en el CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, en la conversa dotzena del curs organitzat pel Consell de Pedagogia, al tractar sobre la Mineralogenèsia i Petrografia, aprofitàrem l'ocasió per a fer públics els treballs executats; a aquest objecte projectàrem, per a la llur demostració, alguns clixés dels obtinguts darrerament en el Laboratori de Geologia de l'Escola Superior d'Agricultura, essent tots els exemples de roques catalanes, com : granit dels voltants de Barcelona i Muntanyes Maleïdes, gneis de Núria, roques ofítiques, bassalt, arenisques, marbres, etc., totes tretes amb netedat de detalls, els quals posaren de relleu el perfeccionament en la fina execució de les plaques autocromes, ço que es fa més difícil d'apreciar en les plaques de paisatge. Ens en ocuparem d'aquest avenç de gran transcendència per al progrés científic, puix amb ell s'haurà assolit la solució del problema de l'ensenyament, ja que, des d'ara, el professor de Petrografia, disposant d'una sèrie de clixés de les roques clàssiques, obtinguts directament a la llum polaritzada, podrà posar a l'abast dels alumnes la percepció de l'embrollada estructura de les roques, que, d'altra manera, es tenien d'exhibir individualment al microscopi; no sense deixar de reconèixer que per a l'estampació de tals autocromes es requereix un treball esmerat i una selecció de les tintes apropiades en la tricromia especial per a la representació de la gama policroma de la llum polaritzada, sens retocs ni reproduccions que podrien falsejar la realitat vista al microscopi de polarització.

La Junta de la Secció de Fotografia del propi CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA tenia en preparació una vetllada extraordinària dedicada a la *Fotografia en colors*, projectant-se com antany una nombrosa i escollida col·lecció de diapositives obtingudes de paisatges, quadros, grups artístics, etc., per l'esmentat procediment pels socis d'aquella Secció, totes elles de gran habilitat i competència. Reconeixent l'esmentada Junta l'interès dels clixés que havíem projectat, sol·licità el que per a avui en projectéssim una sèrie dels clixés en els que pot apreciar-se el gran perfeccionament a què ha arribat la fabricació de les plaques autocromes, malgrat les presents circumstàncies. Emperò, abans de projectar els clixés expressament obtinguts per la vetllada d'avui, on es troben reunits els consocis més experts en l'obtenció de clixés amb les plaques autocromes, vaig a molestar-vos breument exposant-vos com han de fer-se les

Fig. 1. ($\times 28$). — *Pòrfit quarçifer* de Vallvidrera, recollit en la foradada del tramvia elèctric que va a Les Planes. En ell s'hi poden apreciar els efectes d'una corrosió d'un cristall de quarç, particularment en el contorn, menjat en la fusió del magma.

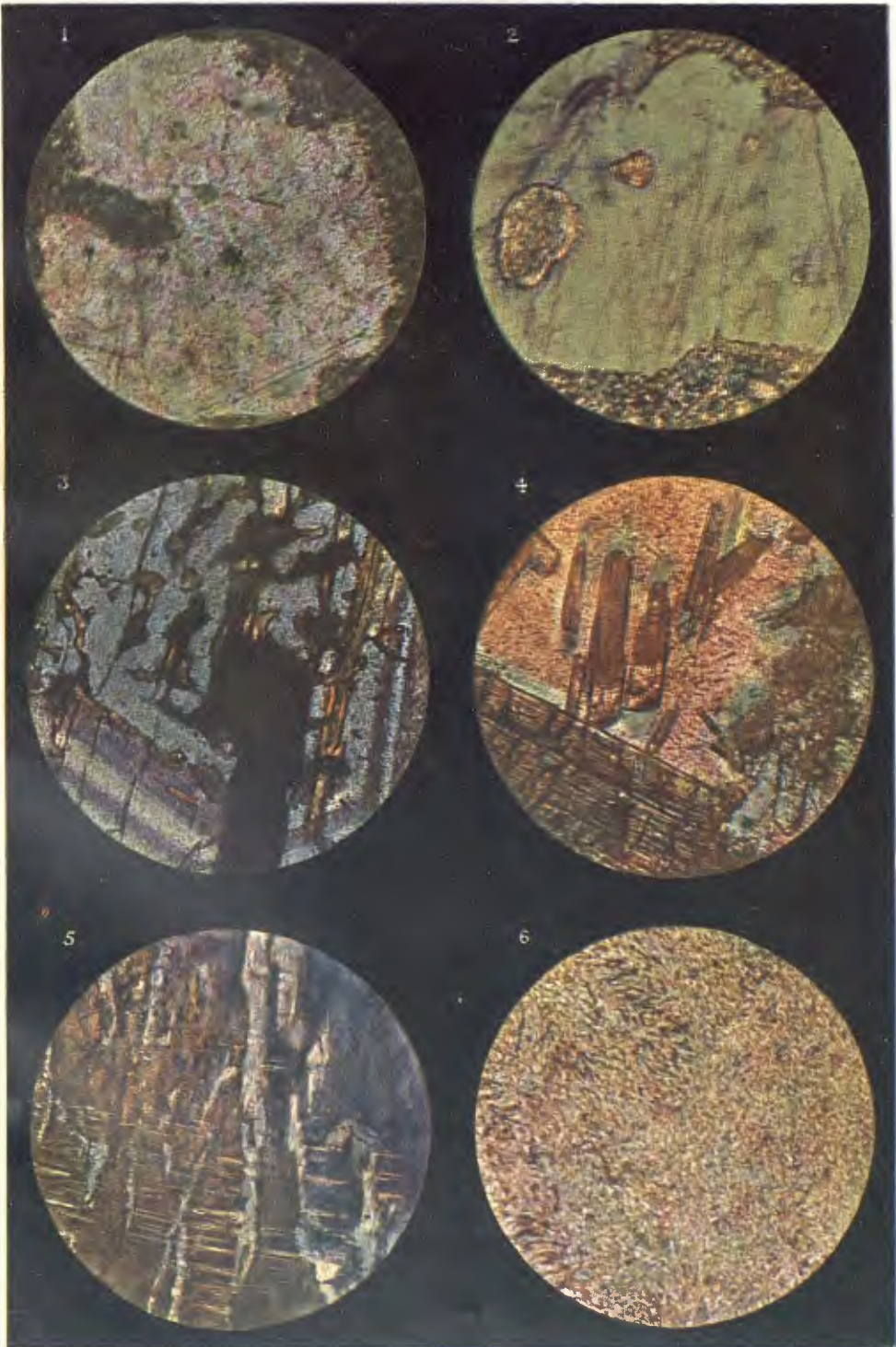
Fig. 2 ($\times 25$). — *Pòrfit quarçifer* de Montalegre, formant un dic que travessa la roca granítica, orientat paral·lelament a la costa. I en el camp que reproduïm hi ha un gros cristall de quarç embolcallat pel magma, conservant en el si diverses porcions del mateix magma.

Fig. 3. ($\times 30$). — Un fenocristall d'*Augita* d'una roca volcànica d'Olot, tallat en la direcció del prisma, del que solament se'n veu una part axial extrema. Com pot apreciar-se, el cristall es troba corcat i romput, formant cavitats lagunars en el centre. Es manifesta una estructura zonar, com si fossin les capes del creixement del cristall en llur formació.

Fig. 4. ($\times 20$). — Cristalls de *Turmalina* incluits en un greny de quarç del massiu granític de les Maleïdes (Pirenus Centrals), junt a la Dent d'Alba.

Fig. 5. ($\times 45$). — *Roca pegmàtica* de Llevaneres, recollida en el camí del Cementiri a can Lloreda.

Fig. 6. ($\times 65$). — *Quarcita*, en la que s'hi pot apreciar a gros augment un principi de textura microcristalina en el grup molecular.

Clivés de M. Faura i Sans

Microfotografies d'alguns minerals i roques a la llum polaritzada

preparacions microgràfiques de les roques i la tècnica especial per a la microfotografia amb autocromes, per a després descriure-us un per un els clixés que tenim preparats, remarcant-vos les particularitats que en cada un d'ells s'hi presentin.

Modo de fer les preparacions microgràfiques de les roques. — L'anglès Sorby, en 1856, preparà les primeres làmines de marbre sumament primes per a poder ésser reconegudes al microscopi, i en 1858 féu les inclusions de granit. Des de llavors la Petrografia, o sigui l'estudi de les roques, ens facilita fidels documentacions, testimoniant-nos la seva gènesi en el si de la crosta de la terra; les diferents classes de formacions, com : sedimentàries, eruptives i metamòrfiques; la composició dels elements que la integren, la seva consistència estructural, estats de descomposició, transformacions microquímiques influents en el resultat definitiu de destrucció segons els agents dinàmico-hídrics, fins a constituir les terres de conreu; i les condicions pròpies per a determinades aplicacions, segons la naturalesa de les roques. Així és que, amb tot i ésser moderns els estudis petrogràfics, s'han propagat extraordinàriament, i com la classificació de les roques està fonamentada en el reconeixement llur al microscopi, per això creiem d'especial interès en donar a conèixer els procediments tècnics més recomanats per la pràctica per a fer bones preparacions i poder assegurar un estudi fidel de les roques crítiques.

Molts són els procediments seguits per a obtenir fulles molt primes de les roques i lo més extenses possibles per a poder ésser muntades degudament per a estudiar-les al microscopi. Existeixen màquines especials, de més o menys importància, destinades a aquest objecte.

No obstant la perfecció del funcionament d'algunes d'aquestes màquines, la pràctica ens ha aconsellat que serveixen molt bé per a les roques uniformes, compactes i dures, mentre que per als procediments de l'esmeril i carborúndum es poden preparar tota classe de roques. Així és que aquesta ha estat la tècnica que, seguida amb especial cura, ens ha servit fins al present per a la preparació de les roques que han d'ésser estudiades al microscopi.

Tècnica de la reproducció microgràfica de les roques a la llum polaritzada mitjançant les plaques autocromàtiques. — Els coneixedors de la tècnica de les plaques autocromes fàcilment es faran càrrec de la poca diferència que hi ha entre el treure fotografies del paisatge o bé en treure-les del microscopi, disposant en aquest cas d'un aparell

apropiat. Com també els aficionats als estudis microgràfics dels minerals i de les roques saben perfectament el maneig del microscopi polaritzant les variacions lluminoses segons la naturalesa dels minerals i el com siguin tallats segons els elements de cristallització. Així és que per a no ésser molest a la vostra benevolença, i per a no retrassar més les projeccions lluminoses, deixaré de parlar-vos de totes aquestes maniobres sobre la tècnica dels estudis microgràfics de les roques, per anar directament a la demostració dels resultats de tals procediments, puix aquests es troben detalladament exposats en els tractats més elementals de Petrografia. Tan sols indicaré, breument, la marxa que nosaltres havem seguit en el Laboratori de Geologia, a l'aplicar les plaques autocromes a la Petrografia, que en realitat és la mateixa tècnica del Sr. Orueta.

La llum ha estat la de l'arc voltaic, entre 15 i 20 ampers, de corrent alterna, no podent disposar encara de corrent contínua, per ésser la subministració de corrent alterna en tot l'edifici; això motiva el que l'operador hagi d'assegurar el focus lluminós i aprofitar en el temps de l'exposició el moment de major fixesa, puix la vibració de l'arc dóna sempre certes alineacions borroses en els contorns dels elements cristallitzats. Si s'opera amb la llum natural o amb bombetes elèctriques, pot ésser suprimida en absolut l'acran, o vidre monocromàtic groc, ja que els feixos dels raigs lluminosos es troben descomposats després de travessat l'analitzador; representant un aventatge extraordinari el deixar d'usar aquest intermediari indispensable en la fotografia de paisatges, puix, apart de l'inconvenient en l'allargar l'exposició, resulten de major exactitud de conformitat amb el natural sense l'acran que no amb l'acran. I per convèncer-se d'això, s'emplea un mètode comparatiu molt més exacte que el d'un examen a simple vista: s'amideix amb un espectroscopi la longitud de l'ona de cada color, primer en el mineral o bé en la roca mateixa, i després en la reproducció fotogràfica, calculada en el microscopi, amb la llum natural. El resultat d'aquesta comparació, feta pel Sr. Orueta, com fa constar en sa publicació, és el següent: En colors primaris (roig, ataronjat, verd, violeta) que tenyeixen els tres grups de grans de midó d'aquestes plaques, les diferències de longitud són gairebé inapreciables; i amb els colors secundaris que resulten de la combinació cromàtica dels primaris, l'espectroscopi indica petites diferències en la corresponent longitud d'ona, diferències més remarcables en el groc que en l'ataronjat, blau i l'índic, emperò que són sempre menors que el límit màxim d'apreciació de la retina. Resultant, per tant, que la reproducció microfotogràfica per aquest

mètode és pràcticament exacta; ço que no pot afirmar-se ni amb l'ús dels acrans en les fotografies de paisatge, puix els blaus de mar i de cel són sempre falsejats. Si bé l'ús de la llum natural és d'una exactitud extraordinària, no obstant té l'inconvenient de no poder-se fer amb una intensitat lluminosa constant, segons les hores del dia, havent-se de modificar notablement els temps d'exposició, que sabut és que en les plaques autocromes és de durada matemàtica segons la llum, ja que l'exposició ha d'ésser major que en les plaques ordinàries; una persona versada en l'ús d'aquestes plaques sab apreciar el temps que correspon d'exposició segons la lluminositat reconeguda a simple vista millor que amb l'actinòmetre.

Per això nosaltres preferentment usem l'arc voltaic, amb el qual podem regularitzar la intensitat lluminosa a la nostra voluntat i amb major fixesa, podent operar a totes hores; en aquest cas és imprescindible l'ús d'un acran especial per aquest objecte, resultant també les fotografies amb exactitud, a l'igual que amb el procediment abans descrit. El temps d'exposició, per terme mig, és de tres quarts de minut. És convenient, al començar una tanda de microfotografies, fer la revelació immediata de les primeres plaques, per a tenir la certesa del temps proporcional d'exposició; puix és aquest el més difícil d'aconseguir per ésser ben encertades les plaques.

En ço que es refereix al revelat de les plaques, han de seguir-se les instruccions i fórmules recomanades per a les diferents marques. Nosaltres havem utilitzat les plaques autocromes Lumière de les dimensions de 9×12 i 10×15 , segons l'amplitud del camp del microscopi. Sabut és que les plaques que surten clares són les passades d'exposició, mentre que les fosques són les curtes d'exposició; no obstant, l'ésser la distància focal sensiblement uniforme per a tots els punts del camp del microscopi, resulta que la placa impressionada al microscopi polaritzant no presenta aquelles diferències que s'observen freqüentment amb les plaques impressionades al camp, que acostumen a ésser passades en els termes llunyans i curtes en els més propers, quedant una part en què les coloracions són semblants a les del natural.

Aquest nou procediment d'aplicació de les plaques autocromes a la llum polaritzada serveix extraordinàriament per a valorar la finesa de la confecció de les plaques, i fins per a les investigacions científiques; com també proporciona els mitjans d'una fidel i ràpida reproducció amb la tricromia, per a patentitzar i divulgar els alligonaments revelats i directament obtinguts del microscopi polaritzant.

En Josep Fiter i Inglès

QUEST ciutadà, fill de Barcelona, va néixer el dia 25 de novembre de l'any 1857, com si diguéssim dinou anys justos i cabals abans de constituir-se la primera societat excursionista que s'ha establert a Espanya. Estudià el primer i segon ensenyament per a poder cursar després Filosofia i Lletres en la Universitat. Seguí, també, la carrera de Pèrit Mercantil. Sembla que va tenir especial afició a aprendre les llengües llatina, alarb i jueva, sense menysprear l'estudi d'altres més generalitzades. Quant a la dels israelites, hagué d'adquirir-ne bastants coneixements; i amb tot i ésser molt jovenet s'atreví a corretgir la plana dels qui abans que ell havien interpretat la coneguda làpida del carrer d'En Marlet d'aquesta ciutat.

Ultra els estudis literaris citats, va seguir-ne d'artístics, i així fou alumne de l'Escola de Belles Arts de la Llotja, tenint per mestres D. Josep Serra i Porson en la classe d'Ornamentació i D. Lluís Rigalt en la de Païsatge. Això fa suposar que les seves pretensions no s'enfilaven molt, concretant-se a adquirir més o menys facilitat en fer córrer el llàpiz per quan li convingués l'inventar un nou dibuix per a blondes, tota vegada que el seu pare era un fabricant de vels i mantellines dels més acreditats que va haver-hi en son temps a Barcelona; demés, els seus propòsits degueren ésser els d'adquirir algun coneixement respecte la interpretació gràfica del païsatge, per a quan se li oferís ocasió de sortir fora de la ciutat amb l'àlbum sota l'eixella i poder pendre apuntaments d'alguna vista interessant, o bé d'algun monument més o menys enrunat, segons l'estat de conservació en què l'haguessin mantingut les inclemències del temps i la civilitat dels homes. Els dibuixos amb què En Fiter il·lustrà alguns dels seus treballs, demostren facilitat, comprensió i bon cop d'ull en escollir els punts de vista; però resulten com fets per un aficionat, que no ha aconseguit l'agre de l'artista.

Quedaria aquí feta la silueta de l'estudiant, si el nostre biografiat s'hagués circumscrit a ésser solament un alumne aplicat, o bé d'aquells qui concorren a les aules per a aprendre els ensenyaments dels catedràtics i a saber de memòria tot el que diuen els llibres de text. Mes, el nostre escolar, impulsat per una força irresistible,

JOSEP FITER I INGLÈS

* 1857 - † 1915

fora les càtedres es procura tots els coneixements que li són possibles per a entendre en tot. Podríem dir que, a semblança d'aquella vella llegendària que no volia morir mai per a saber més coses noves, ell no viu més que per a atendre a igual afany; tal vegada presumint que del seu saber, no sols se n'ha de gaudir ell, sinó també els seus conciutadans i els compatricis. I, efectivament, En Fiter en aquella edat en què l'home sense adonar-se'n deixa d'ésser el noi del dia abans, en aquell període de la vida en què en el cor humà no hi ha més que generositats i en l'esperit no hi han entrat els egoismes, rialler i esperançat es fa publicista per a comunicar als seus compatricis coses que si no els hi són desconegudes, les tenen massa oblidades.

I és així que dels quinze als setze anys funda un periòdic català il·lustrat setmanal que es diu *La Bandera Catalana*, en les planes del qual hi publica gravats que donen idea de monuments, barcelonins en sa majoria, la importància dels quals ell explica amb el retret de dates i fets relacionats amb l'existència dels tals edificis, dignes de tota veneració i mirament, els quals existeixen encara, essent molt de doldre la desaparició dels que foren enderrocats, no per la mà del temps, sinó per la perversitat revolucionària. També en aquelles mateixes planes hi estampà unes efemèrides catalanes, concises notes recordatòries de fets que realitzaren els nostres passats gloriosament, o de personalitats que en son temps i per sos mèrits es destacaren entre els seus contemporanis i merescueren els homenatges de la posteritat, tots ells força estimulants per a revifar l'esperit patriòtic dels fills d'aquells «Senyors Esteves» que ara obtenen la merescuda apoteosis en les taules del Teatre de la Victòria, perquè no fassin com els seus pares, que distretament passaren els seus anys essent espanyols i no es fixaren en què no pot estimar bé la nació qui no estima la província.

Aquell modest setmanari patriòtic i de bon ésser en tot, no obtingué llarga durada; però aquell jovenet no es desanimà per això, i continuà en 1876 la seva cultural tasca en *La Rondalla*, altre periòdic que es publicava també un cop cada setmana, i en la redacció del qual hi intervenien més varietat de firmes, tota vegada que era major la grandària del paper i el text podia ésser més abundant i variat; mes tampoc aconseguí subsistir gaire temps. En el 1879 va fundar una altra publicació semblant a la primera, la qual duia per títol *L'Escut de Catalunya*, on hi accentuà més que en les anteriors la nota retrospectiva, millorant al mateix temps en les referències artístiques, sobretot en quant a les obres dels nostres pintors i esculptors que aleshores suraven. La part literària no desmereix pas de la bondat

dels setmanaris anteriorment retrets, i la il·lustració es pot dir que és més esplèndida. Són tres publicacions que després de passats tants anys encara donen gust el fullejar-les i fan honor al qui en els esclats de la juvenesa va ésser-ne l'ànima. La vida efímera que tingueren no vol dir res en contra seva. Avui succeeix el mateix amb quasi totes les revistes i periòdics que es donen a conèixer, amb tot i que els catalanistes són molts més dels «cuatro locos» d'aleshores.

La tasca periodística del nostre biografiat després d'aquells ensajos, es concretà, podríem dir, en intervenir en la redacció dels següents periòdics o revistes, etc., escrits en català : com a col·laborador de *La Renaixensa*, de *Lo Gay Saber*, del *Calendari Català* i de *La Llumanera de Nova Yorch*. En castellà : com a director d'una *Revista Comercial* i d'un *Boletín del Colegio del Arte Mayor de la Seda de Barcelona*, com a col·laborador d'una *Miscelánea Científica* i com a corresponsal literari de *La Mañana*, diari que va publicar-se a Madrid, essent-ne director l'inoblidable Víctor Balaguer. D'alguna altra publicació de caràcter catalanista hauria de fer-se aquí menció, però esperarem fer-ho més endavant.

No va circumscriure's l'activitat jovenívola d'En Fiter, prenent part en el periodisme exclusivament; figurà, també, en el camp de la reneixença de les lletres catalanes amb la publicació de diferents treballs monogràfics, en sa majoria relacionats, en un sentit o altre, amb interessos de la nostra terra. Uns foren escrits en la pròpia llengua, altres en castellà. *La Ciencia Astrológica en Catalunya*, és un petit volum veritablement interessant, per les curiosíssimes notícies que conté, contribuint a la demostració de què aquí, com per tot arreu, en major o menor escala, foren cultivades les ciències en les centúries passades, car els catalans foren sempre gent del seu temps i mai es diferenciaren dels altres pobles més civilitzats coetanis. Aquell llibret fou publicat en 1875. Aquí va un apuntament senzill de la seva producció, així de jove com d'edat més avançada. Una memòria sobre la *Necessitat que té Igualada d'una Escola d'Arts y Oficis per a l'Obrer* que li fou premiada en el certamen que se celebrà en 1882 en aquella industriosa ciutat; *Arenys de Mar, durant l'últim període de la Guerra de Successió. Segle XVIII*, treball de caràcter històric que li valgué un altre premi en un certamen científic i literari celebrat en dita vila marinera per allà l'any 1889; *Utilitat que reporta a les poblacions industrials, mercantils y agrícoles, la creació d'Escoles d'Arts y Oficis y procediments que deurien seguir-se*, publicat en 1899; i *Enciclopedia Moderna Catalana*, publicada en 1913, continguda

en cinc petits volums, en els que en lletra molt menuda s'hi dóna notícia de tot quant pugui interessar la curiositat dels catalans respecte les coses de la seva terra.

Les escrites en castellà són més nombroses. *Reseña histórico-descriptiva de la gloriosa imagen de Nuestra Señora de la Cinta y de la Capilla donde se la venera en Tortosa*, monografia premiada en el Certamen Literario Artístico celebrat per l'Academia Bibliográfico Mariana de Lleida l'any 1877; *Expulsión de los Judíos en Barcelona*, un altre llibret publicat en 1878; *Reseña histórica del Santuario de Nuestra Señora de la Bonanova*, que, com es deixa comprendre, es refereix a la molt prodigiosa imatge de la Mare de Déu que es venera en la iglésia parroquial de Sant Gervasi de Cassoles, 1882; *Fabricación de Encajes, su historia, su porvenir*, transcripció de dues conferències donades pel mateix Fiter els dies 24 i 31 de gener de 1881 en la societat Fomento del Trabajo Nacional; *La Carrera Mercantil en España (proyecto de reforma)*, 1882; *Monzón*, monografia històrica d'aquella població, il·lustrada amb gravats i una bibliografia, 1883; *Memoria sobre el santuario de Fuenciscla en Segovia*, premiada en el Certamen de la Bibliográfico Mariana, l'any 1883; *Nuestra Señora de los Reyes de Sevilla*, altra de les monografies premiades en el certamen anual de la repetida Academia Mariana de Lleida, celebrat en el mes d'octubre del 1888; *Las cercanías de Barcelona*, interessant llibre de butxaca referent a les poblacions del voltant d'aquesta capital, començant per l'Hospitalet i acabant a Sant Andreu de Palomar, il·lustrat amb bastants dibuixos i un mapa fets pel mateix autor; *Ejemplares de la historia del Comercio y de la Industria*, altre volum petit curiosíssim per l'abundó i varietat de curioses notícies que dóna referents a aquelles dues manifestacions de l'activitat humana i civilitat dels pobles; *Antiguas instituciones bancarias de Cataluña*, 1892, altre treball d'investigació força interessant; *Discurso pronunciado en la Academia Científico Mercantil con motivo de la colocación de una lápida conmemorativa de los catedráticos fallecidos que fueron de la Escuela de Comercio de Barcelona*, 1896.

Ultra aquestes obres es podrien fer menció d'altres treballs d'erudició històrica, però la tasca fóra tal vegada llarga i ens concretarem a fer esment sols d'una *Memoria sobre el Temple d'Hercul, L'antich monestir de Valldoncella, Construcció de la Farola del Llobregat*, i molt especialment del gran recull de dades que en 1888 ja havia fet, sols per la part del subjecte que ens ocupa, i recollida una munió de material que espantava, amb el propòsit d'escriure, amb la col·laboració de l'Excm. Sr. D. Honorat de Saleta, un *Diccionario*

biogràfic de Catalanes y Aragoneses ilustres. Aquest bon senyor era un català, fill de la costa, que arribà a obtenir, si no ho tinc mal entès, un grau dels grossos en el Cos d'Enginyers militars.

Ultra els premis obtinguts a Igualada, Lleida i Arenys de Mar, va aconseguir En Fiter ésser nomenat soci corresponsal de la Reial Acadèmia de la Història, per intervenció d'una personalitat tan il·lustre com el nostre soci honorari el P. Fidel Fita; mereixent també correspondre a l'Acadèmia dels Arcades de Roma, que sembla que són una gent que regategen molt l'admetre nous companys, ja siguin de prop com de lluny, i, per tant, d'arcade no n'és tothom qui vol.

No ens entretinguem a fer recordança dels càrrecs honorífics que va exercir En Fiter, que poca cosa augmentariem els mèrits que va aconseguir l'escriptor, que ben mirat i garbellat, resulten tan migrats, i perdoneu-me, senyors, l'heretgia que vaig a dir, que bé se'ls pot atribuir aquella paraula ben filosòfica amb què modestament agraià un cert pallasso d'anys enrera els picaments de mans que per les habilitats que feia li tributaven els espectadors: « — Això, és res! » El mateix que, mig enxemporrat, acostumava dir aquell artista de còrcol eqüestre, clar i català dic referint-me als mèrits que aconseguí l'escriptor de qui acabem de fer recordança; i això, sense voler desmereixe'ls en lo més mínim, ni tampoc tenir l'intent de fer cap agravi a la memòria del difunt, el qual, en vida, en lo molt poc que ens tractàrem, va ésser-me massa atent, i m'hi sento encara reconegut.

Escolteu, i direu que tinc raó.

Haveu vist tirar algun cop una pedra a un estany? La pedra al penetrar en el tou de l'aigua, aquesta engega esquitxos, i segons la fúria amb què aquella ha estat tirada, al voltant del punt per on ha entrat, es formen unes joguillofes espirals que en variats matisos reflecteixen la llum. Però una vegada la pedra arriba al fons i queda aposentada entre el fang, les aigües s'aquieten i la superfície torna a presentar-se tranquila, i... com si no hagués succeït res. Així mateix passà amb En Fiter, i succeeix amb la immensa majoria dels escriptors i dels artistes, qui no són més que pedres llençades en l'estany del saber, si aconseguen remoure les aigües de l'atenció pública, un cop han arribat al fons del sepulcre, com si tals homes no haguessin viscut.

Però En Fiter i Inglès no va ésser això solament, va ésser un home providencial al meu entendre, i no reculo la paraula. Ell inventà una paraula, *Excursionisme*. Potser, no la va inventar, però és evident que va ensenyar de dir-la; i com significa acció, va ensenyar

de practicar-la en plans i muntanyes, per tot arreu, i especialment per la terra de la seva neixensa; i al posar en contacte als qui varen escoltar-lo amb el terrer, i ço que en ell hi venia comprès, va establir una escola, la més senzilla, la més factible, la més insinuant d'estimar a la Pàtria.

Diu un gran escriptor francès, que mai falten els homes segons reclamen les circumstàncies. I Víctor Hugo ha deixat escrit: La Providència econòmica en totes les coses, ho és també respecte els grans homes. Així és que quan confia una missió o tasca especial a un subjecte, sempre tria qui estigui en condicions de portar-la a cap; i hi afegeix, que un cop l'ha feta pràctica el fa desaparèixer de l'escena.

En Fiter i Inglès, a l'edat dels quinze anys comença a fer excursions amb alguns amics fidels, i així planteja en 1872 i dóna vida a una empresa que altres havien iniciat, i tenint més anys d'edat no varen presumir el fruit que podia donar l'excursionisme. Efectivament, sense anar més lluny, un fill de Sabadell, el nom del qual no m'acut a la memòria, recorre la comarca vallessana per allà l'any 1830 amb l'intent d'enterar-se de tot ço que hi ha en aquella regió i escriu una memòria del que hi troba. Tres capellans del bisbat de Vich, que es diuen Francesc Aguilar, el qual acabà la seva vida essent bisbe de Segorb, Jaume Dachs, que als últims de la seva vida va venir a presidir el Capítol de Canonges de la Seu barcelonina, i Joan Bautista Vinader, que més tard fou un home de gran saber científic en la Companyia de Jesús, efectuen per allà els voltants del 1860 una excursió, de la que en prenen acte tots tres, apuntant-hi tot el que els crida l'atenció segons les seves aficions. Per aquells mateixos anys En Lluís Vermell comença a córrer d'un punt a l'altre, dient-se «El Peregrino Español», prenent notes de tot. Ell és el primer excursionista que visita La Vall d'Aran, i és el primer publicista d'excursionisme en alguns diaris portuguesos. Però aquests iniciadors i altres que probablement es podrien retreure sens dubte, si és que han comprès la utilitat i transcendència de la cosa, no han pensat en la manera que pugui fer factible el que dongui els fruits que pot donar i es convenient que doni.

Un noi apenes entrat a la joventut, presumint els benefactors profits que l'excursionisme pot reportar a la Pàtria, comprèn que no sols és bo que ell el practiqui, sinó la gran conveniència de què siguin molts que el segueixin. I per això és que cerca companys que vagin amb ell. Dels mòbils que el guien, no hi ha que cavilar quins són. Al mateix temps que es fa excursionista, es dóna a conèixer com a escriptor, i és per a parlar al públic de coses pertanyents a la terra

nadiua, per a fer avinent als seus compatricis que tenen una pàtria gloriosa que té escrits uns anals tan esplèndids, que no donen motiu als catalans a ésser envejosos de la història de cap altre poble. I la veritat és que explica els fets que memoria, no amb pretensions de savi, sinó en la forma més senzilla, en la manera més insinuant, com correspon expressar-se entre família. I és que l'excursionista i l'escriptor es compenetren de tal modo, que són una mateixa cosa; un fervorós devot de la llar pairal catalana, el qual desitja comunicar els seus entusiasmes als seus germans perquè l'estimin com ell l'estima.

I les excursions d'aquells jovenets duren un any, dos... fins a quatre. Quan ja fa tant de temps arriben a enterar-se que també hi ha uns altres minyons de la mateixa edat que els dies de festa solen sortir fora la ciutat amb iguals propòsits d'extasiar-se amb les bel·leses naturals del terror i fer-se càrrec dels edificis més o menys monumentals, de major o menor vàlua artística, però venerables per sa antiguitat. Els excursionistes nous, a judicar pels trajos que vesteixen, pertanyen a un estament més humil que els altres, són senzillament uns obrers que criden l'atenció de tothom per l'interès amb què ho examinen tot, i fan indagacions respecte ço que els atreu i desconeixen. Un dia l'inoblidable Parcerisa els escomet, i s'entera de les seves pretensions, els encoratja a seguir i se'ls ofereix com a amic, dient-los-hi que quan ell era jove també anava amb igual objecte d'un cantó a l'altre, mirant i estudiant els records i bel·leses que en la ruta que seguia trobava.

Les dues colles no es tenen enveja, són confreres d'unes mateixes idees, tenen el mateix pensar, i són també iguals les aspiracions patriòtiques. I, fan uns i altres manera de trobar-se i de parlar-se. I com que enraonant la gent s'entén, tots plegats convenen en fer una excursió junts l'últim diumenge de novembre. I, efectivament, la sortida de Barcelona a Mongat, anant-hi amb el ferrocarril del Litoral, s'efectua; assistint-hi set amics i companys; l'expansió més afectuosa regna entre ells, s'indiquen idees, es formulen projectes, i al cap i a la fi es convenen les bases de constitució d'una societat excursionista, donant-se el cas de què en la diada del 26 de novembre del 1876, en aquella data en la que el divulgador de l'excursionisme pràctic complia dinou anys, i en l'anar i venir amb el tren del primer carril que ha recorregut terres espanyoles s'assentaren els fonaments de l'Excursionisme de Catalunya i d'Espanya. I ara ve l'ocasió de recordar els noms d'aquells benemèrits ciutadans. Josep Fiter i Inglès, Pau Gibert, Marsal Ambrós, Ricard Padrós, Roman Arnet i Eudald Canibell.

Que el Senyor tingui en la santa glòria els qui tenen feta l'excursió d'aquesta vida, i concedeixi encara molts anys als qui encara estan realitzant-la. Aquells set catalans foren les set primeres pedres d'una obra de cultura que mai els hi serà prou agraït l'haver-la establert.

Quin nom va pendre aquella entitat? Bé el sabeu tots els aquí presents : el d'*Associació Catalanista d'Excursions Científiques*. Què és, ço que es proposava? Únicament recórrer el territori de Catalunya, a fi de conèixer, estudiar i conservar tot ço que oferís de notable la naturalesa, la història, l'art i la literatura en totes llurs manifestacions, així com els costums característics i les tradicions del país; propagar aquests coneixements, i fomentar les excursions per aquesta terra, a fi d'aconseguir que sigui degudament coneguda i estimada. Encara voleu més coses i tan bones? Voleu una institució més adequada a les necessitats del nostre país quaranta anys enrera i fins avui dia en quant es refereix a la seva espiritualitat?

Quan en el mes passat el nostre consoci, el Dr. Parés i Bartra, donava aquelles interessantíssimes conferències referents a excursions efectuades per terres no catalanes, però sí espanyoles, al mirar embabiecat aquella rècula de projeccions que oferien a la vista l'aspecte d'altres tants monuments sumptuosos en sa majoria, ben conservats en quant ho permet la mà del temps i sostenent-se encara, jo no sé per què em venia a la memòria aquell paràgraf d'En Larra : «Nada nos queda nuestro, sino el polvo de nuestros antepasados que hollamos con planta indiferente; segunda Roma en recuerdos antiguos y en nulidad presente, tropezamos en nuestra marcha, a donde quiera que nos volvamos, con rastros de grandeza pasada, con ruinas gloriosas, si puede haber ruinas que hagan honor a un pueblo, pero así tropezamos con ellas como tropieza el imbécil moscardón con el diáfano cristal que no acierta a distinguir de la atmósfera que le rodea»; i al recordar aquest text de l'il·lustre escriptor castellà, el cap se'm congestionava i les llàgrimes em venien als ulls, mes aviat recobrava la serenitat veient-me en aquest lloc del CENTRE DE CATALUNYA i entre excursionistes, veia en cada un d'ells un apòstol d'una cultura molt superior a la que implantà la generació passada a la que ja té cabells blancs, entre fanfarronades de civilització i de progrés. I si tal concepte ens mereixien tots els qui recorren, sisquera sigui per a donar un esplai al vostre esperit, penseu com se m'engrandia la figura del qui va portar les gallines perquè l'excursionisme s'estengués per tot arreu, per tots els cantons de Cata-

lunya, fins en aquells recons que tal vegada Déu es va descuidar de passar-hi. Per això al complimentar l'encàrrec que em feu el digníssim President d'aquest CENTRE, m'ha semblat oportú presentar a En Fiter i Inglès, l'iniciador efectiu de l'excursionisme català i castellà, ja que en les terres de Castella també l'han acollit com una gran cosa, i President de la primera entitat excursionista, com l'home providencial suscitat entre nosaltres va establir aquí un eficacíssim element d'altíssima cultura.

La magnitud de l'obra d'En Fiter i Inglès va demostrar-se ja en els envejosos que va tenir el seu instituidor, als qui varen fer chor alguns mofetes. Mes la «Societat dels Escursions» i la «Colla del Sant Mus literari» han anat fent sa via, i avui ens havem reunit aquí per a honrar la memòria del qui els hi donà vida.

Al principi de l'establiment de l'excursionisme, En Fiter i Inglès va treballar molt i molt des de la presidència de l'Associació Catalanista i també com a soldat ras de l'Associació Catalana d'Excursions. I a l'arribar aquí, permetin-me els qui m'escolten, que prescindeixi de ficar cullarada «en el perquè va haver-hi dues societats excursionistes. En Valentí Almirall deia que Barcelona era la ciutat dels «ambos». El fet és que després de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques va haver-hi l'Associació Catalana d'Excursions.

De l'activitat desplegada pel nostre biografiat, en són testimoni les següents dades apuntades, així, tal com vénen, referents als treballs literaris de caràcter excursionista: *Lo breçol de la Associació*, en el que explica com va instituir-se la Catalanista d'Excursions Científiques; una *Memoria referent á una excursió á Breda, Montsoriu, Arbucies y Hostalrich*; *Recorts de una excursió per Urgell*; una *Monografia dels treballs de la Associació pera figurar en la Exposició Universal de París del any 1878*; *Memoria sobre Belcaire*; *Dos recorts de una excursió á Balaguer*; *Lo Portal de Sant Miquel* (de Balaguer); *Monografia sobre l'ermita de Santa Agnès de Sant Llorens del Munt*; *Monografia sobre el claustre de la Seu de Vich*; *Mataró y Argentoná*; *Sant Pere de Rexach*; *Breus notícies sobre Hostalrich y Breda y Arbucies*; *Esplugues y Sant Joan Desvern*; *Montjuich*; *Montanya de Sant Llorens del Munt*; *Hermita y Cova de Santa Agnes*; *Datos històrics referents al Clot y Sant Martí de Provençals*; *Trevall referent á Orrius y Argentoná*; *Ressenya d'una excursió á Caldes de Montbuy*; *Excursió á la Garriga*; *D. Joaquim Gatell y Folch*, excursionista català, el qual, en ses rutes per l'Àfrica es deia «Lo Kaid Ismaït»; *Necrología de D. Francisco de Sales Vidal*; *Excursió á Ripoll y Sant Joan de les Abadeses*; *Excursió històrica pe'l Pla de Barcelona*;

Una excursió històrica per les voreres del Cinca (Província d'Osca) Monzón, Castejón y Salgua; Lo Combat de Montjuich; Algunes notícies referents á una excursió á Altafulla, Tamarit y Sepulcre dels Scipions, i s'ha acabat la lletania, si és que no m'he oblidat d'alguna cosa.

En Víctor Hugo, com queda dit, és d'opinió que els homes que vénen destinats a complir alguna missió especial sobre la terra, són trets de l'escena de la seva activitat un cop han complert el seu destí. En Fiter i Inglès va desaparèixer aviat de l'escenari de l'excursionisme, quan al meu entendre havia complert la seva missió. Del món va sortir-ne als 16 de juny del 1915.

RAMON N. COMAS

La Maleïda

LS qui vàrem veure néixer l'Excursionisme Català, i ara veiem de més aprop, encara que sigui com a mers espectadors, la ufana que ha pres, no podem menys que recordar aquell gra de mostaça que es retreu en les planes sagrades de l'Evangeli, del que se'n diu que amb tot i ésser la llevar més petita, aviat es fa un arbre on hi van a fer niu les aus que voltegen per la regió dels aires.

Pogué ésser una quarentena d'anys enrera objecte de burla dels mofetes que aleshores corrien i ésser motejat de «Colla del Sant Mus literari» i també «Societat dels Escursions»; però, és cosa segura que els tals moriren ben confessats de no haver sabut veure la serietat i transcendència que importava la dèria de voler recórrer la terra nascuda, amb el fi i efecte de conèixer-la bé i estimar-la millor del que generalment és estimada per tot bon ciutadà, pel sol fet d'haver estat la part del món on va esdevenir la seva neixensa.

Veritablement, la llevar excursionista plantada en el nostre terror per allà l'any 1872 per un minyó que encara havia de trigar algun temps en apercebir-se de què li apuntava el pel a la cara, va arrelar i brotar de tal manera que no trigà molt de temps en ésser un arbre ben vistós als ulls de tothom, i manifestant-se en l'embranchida que duia, cada dia que passava, més ferm en el terror, més cor-

plulent i en l'embranchida que duia en sa creixensa, que allargant-se les seves branques més enllà del territori propi dels catalans, també projectarien sa benefactora ombra pels solars veïns, els estadants dels quals havien d'acceptar-la amb tota la bona voluntat.

I, així ha esdevingut el que tant aquells qui sempre viuen atrafegats cercant el pa material de cada dia, al sentir-se en necessitat de donar un espai de treva a les seves tasques quotidianes, han acudit sota el seu ramatge esplèndid, refiats de què allí i no enlloc més havien de trobar el revifament de llurs forces corporals i espirituals debilitats per un encongiment rutinari i viciós; com també s'hi han deixat caure els joves que afanyosos de disfrutar del goig de la primavera de la vida, enamoradissos de totes les belleses, han volgut complaure's en les meravelles que ofereix la naturalesa en sos panorames dilatadíssims, en la contemplació dels monuments que el geni dels artistes ha espargit per tot arreu, i en totes quantes particularitats la ciència pot trobar elements variadíssims d'estudi i aplicació. Així igualment, han vingut a l'Excursionisme aquelles ànimes més privilegiades per una major espiritualitat amb què foren dotades, quan en els enlluernaments de son geni s'han trobat divagant en busca de nous horitzons en les atmòsferes pures dels quals poguessin mantenir esplendorosa la flama de la seva inspiració. Si fóssim compromesos a comprovar ço que acabem d'indicar, no fariem més que obrir els llibres de matriculació dels qui s'han allistat a l'Associació Catalanista de Excursions Científiques, a l'Associació d'Excursions Catalana i del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que són les tres entitats principals que han cuidat de què aquella planta, tan meravellosament nascuda a impuls d'un jovenet, tingués vida llarga i pròspera, amb la ferma convicció de què repassant els fulls d'aquells senzillíssims anals, n'hi ha prou per a convèncer fins al més incrèdul, de la gran gentada que s'ha adherit a l'Excursionisme, i també dels molts i bons fruits que ha reportat als individus i a la societat en general, potser més que tota altra institució, sisquera sigui solament en el concepte de l'afirmació en el cor dels adherits del sentiment de Pàtria, fins en aquella idea expressada per l'il·lustre Capmany, de què «no pot estimar la nació, qui no estima la província», i en aquella altra que prop de cinquanta vegérem apuntada en les cobertes d'un dels llibres de l'escola on aprenguérem a confegir síl·labes, i que senzillament deia, «per cap fill és lletja la seva mare; per cap ciutadà ha d'ésser menyspreada la pàtria».

No són, per cert, poques les personalitats il·lustres, les quals,

amb la seva adhesió, li han donat a l'Excursionisme justificada glòria. D'alguna d'elles en conservem perdurable recordança particular, sense que tinguem en oblit el nom de les altres amb qui no tinguérem tan íntima correspondència; però així i tot, no sentim cap empaig en dir : «fins el més excels dels poetes de la renaixent literatura catalana va ésser excursionista, i no dels menys arriscats», en el convenciment de què Mn. Jacinto Verdaguer constitueix una glòria especialíssima per l'Excursionisme, i motiu de vanaglòria per tots quants s'hi han afiliat. En efecte, aquell qui per a penetrar-se de com va ésser l'enfonzament de l'Atlàntida en el fons de la mar, travessa la inquieta superfície de les aigües, i s'arriba fins a l'altra part del món, i després, a impuls de son geni, escriu el poema de més alta inspiració que s'ha dictat en aquests últims temps, i en aquells mateixos dies en què l'eloqüència incomparable d'En Castelar divulgava la idea de què els temps dels grans poemes s'havien acabat; també alguns anys després muntava a les serralades pirenenques i ascendia al pic més enlairat d'aquelles regions on la naturalesa es manté encara en aquella esquerpa per no dir feréstega virginitat genesíaca les asprors físiques de les quals no ha pogut suavitzar la civilització, car l'home esferèit davant de tanta grandesa a penes s'ha atrevit a posar-hi els peus, i no sols ens descriu sos imponents aspectes, ses neus perpètues i ses gelades inacabables, sinó la seva formació geològica, amb una sublim justesa de criteri que suposa una penetració tan admirable, que difícilment la ciència podrà donar altra millor idea quan n'hagi pogut fer-ne perseverants estudis i observacions. Per això el cant que el poeta immortal dedicà a la muntanya Maleïda és tot ell, en concepte del gran polígraf espanyol Menéndez y Pelayo, «un trozo de poesía ciclópea, tallada en piedra colosal».

Nosaltres, no havem vist de prop aquella majestat natural, i ço que és més encara, malgrat no poder-se dir en aquest món «d'aquesta aigua no en beuré», no és possible que els nostres ulls directament puguin contemplar aquell massís tan superior, nostres forces corporals i les alenades del nostre esperit, no són per a enlairar-nos tan amunt; però prou en tenim amb les visions fotogràfiques que amb compliment del cor i aclaparament de la imaginació algun cop havem presenciat, per a fer-nos càrrec que no estigué exagerat Mossèn Cinto a l'exclamar:

«Quins crits més horrorosos degué llançar la terra
 infantant en ses joves anyades eixa serra!
 ¡Que jorns de pernabatre, que nits de gemegar,

per treure a la llum pura del sol eixes muntanyes,
del centre de sos cràters, del fons de ses entranyes,
com ones de la mar!»

Però, per què diu l'admirable cantor del *Canigó*, referint-se a la Maladetta:

«Els catalans que hi munten estimen més llur terra,
veient totes les serres vassalles de llur serra,
veient totes les testes als peus de llur tità;
els estrangers que oviren de lluny eixa muntanya,
— Aquell gegant, — exclamen, — és un gegant d'Espanya,
d'Espanya i català —;»

algun cop hem sentit enveja als qui han pujat a aquell superb
cim, allí on els

«Aucells (allí) no crien, ni flors la primavera,
los torbs són l'aucellada, ses flors són les geleres;
ses flors que quan se baden, cobreixen la vessant;
les gotes de rosada que'n surten, són cascades
que salten per timberes i cingles esvarades,
com feres udolant;»

pensant i preocupats de què per les nostres naturals deficiències
pugui haver-hi qui sigui un patrici més fervorós. Però com a la
vegada sentim el desig de què tots els nostres paisans estimen a la
terra en què vàrem néixer, com més millor, és perquè també trobem
força oportú el que un tan enamorat de la naturalesa del nostre
país, com ho és Mn. Jaume Oliveras, s'hagi determinat a tributar
un homenatge de glorificació universal es pot dir al primer cantor
que ha tingut aquell sobirà massís de pedra i gel, les estrofes del
qual han operat el prodigi de què aquella muntanya Maleïda fos
beneïda per la inspiració del geni, que fixant ses mirades en son
esdevenidor, amb veu profètica, exclama :

«Mes ara, desarmant-los, d'amor amb llaços dobles
lligant va cada dia més fort eixos dos pobles :
los que veïns són ara, demà seran germans;
i com una cortina, fent corre eixa muntanya,
la gloriosa França, l'heroica i pia Espanya
se donaran les mans,»

poguent-hi afegir, i tots quants de tots els indrets del món siguen
afectes a l'Excursionisme, perquè l'Excursionisme és la Pau i fa
germans a tots els homes.

En aquest sentit d'universal germanor està inspirat el referit homenatge que Mn. Jaume Oliveras, exemplar sacerdot, sense obstacle d'ésser també un dels nostres més arriscats excursionistes. La tal penyora de respecte i admiració envers aquell senzillíssim fill de Folgaroles, qui fou el més excel·lentíssim dels nostres poetes; un excursionista il·lustre, com ho acrediten les belles planes d'hermosa prosa literària que deixà escrites relatives a viatges i excursions, i també un sacerdot de bon ésser que amb sos cants místics d'ingènua religiositat volgué endreçar a sos germans de pàtria a la perseverància en la Fe dels passats, no consisteix més que en un llibre d'escaient forma apagesada, ben impresa en l'estampa tipogràfica ben acreditada d'En Lluís Gili; que il·lustren no poques fotografies de vistes adequades al text i directament preses del natural, a més d'alguna al·legoria que amb molta discreció ha combinat el distingit dibuixant En Joan Rigol. El títol que porta el tal llibre és *La Maleïda*, i és el seu text solament una transcripció del cant IV del precitat poema *Canigó* del memorat Mn. Cinto, que especialment parla de la Maladetta o muntanya maleïda. Acompanyen el text original català de la composició les versions en vers castellana, francesa, anglesa i alemanya, fetes pels Srs. Laguía, R. O., Villegas and Brown i Rüggeberg respectivament.

El cultíssim iniciador de tan bella edició políglota, Mn. Oliveras, qui en *Els llamps de la Maleïda* es donà a conèixer ja com a notable narrador de les atrevides ascensions a les muntanyes més altes, on de vegades hi ocorren terribles desgràcies, lo mateix que en les més baixes planures, ha prolongat aquell homenatge d'una manera notable amb unes quantes planes que si molt acrediten a l'escriptor, també honoren força a l'excursionista explorador de les més antigues soletats de Catalunya. El llibre resulta en tots sentits força recomanable, i nosaltres no podem escassejar les nostres alabances a tots quants hi han pres part, des d'aquell a qui es deu la iniciativa fins al qui pel sol fet d'importar un record de Mossèn Cinto vulgui tenir un exemplar de *La Maleïda* entre els seus llibres.

RAMON N. COMAS

Crònica del Centre

GENER DE 1918

CONFERÈNCIES

En els dies 11, 18 i 25 el Sr. Joan Danés i Vernedas donà una sèrie de conferències sobre el tema : *Encontorns, monestir i villa de Ripoll*.

El dia 25 el Sr. Jeroni Martorell donà una conferència sobre : *Dos anys de conservació i catalogació de monuments*.

EXCURSIONS

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA. — El dia 13 visità aquesta Secció la parroquial església de Sant Pau del Camp.

A les deu de la vetlla del dia 24 va obrir-se l'Exposició d'alguns escollits gravats de la col·lecció que posseeix el CENTRE, la qual estarà visible fins el dia 24 de febrer.

El dia 27 feren una excursió d'un dia a Gavà, ermita de Brugués i castell d'Aramprunyà.

SECCIÓ D'ENGINYERIA. — El dia 10 va portar-se a cap la visita als tallers del periòdic *La Vanguardia*.

D. Ermeter Serra ressenyà, el dia 15, la visita efectuada a les aigües de Cornellà.

I el 23 va visitar-se la fàbrica de porcellana i el laboratori electrotècnic dels Srs. Lluís Berenguer, S. en C.

Noves

NOVES JUNTES DIRECTIVES. — Han fet assaber al CENTRE la constitució de les seves noves Junes directives, l'Agrupació Excursionista de Reus, el Foment de les Arts decoratives i la Sociedad Barcelonesa de Amigos de la Instrucción.

ADHESIONS AL CENTRE. — S'han adherit a les Bases enviades pel CENTRE, l'Agrupació Excursionista de Reus, l'Agrupació Excursionista de Mataró, i el Centre Excursionista de Terrassa.

INAUGURALS DE CURS. — Ha estat convidat el CENTRE als actes inaugurals de curs de les següents corporacions : Agrupació Excursionista de Reus, Sociedad Barcelonesa de Amigos de la Instrucción, i Academia d'Higiene de Catalunya.

FONDES ADSCRITES. — S'ha adscrit al CENTRE l'Hotel de Santo Domingo, de Manresa.

NOVES ENTITATS. — Han fet assaber la seva constitució, la Unió Regionalista Aragonesa de Barcelona i el Centre Excursionista de Sitges.

MORT D'UN SOCI HONORARI. — El soci honorari del CENTRE, Rvnd. Pare Fita, ha passat a millor vida. La Directiva acordà, després de fer constar el seu sentiment en acte, celebrar en son dia una sessió necrològica en son honor, encarregant el treball de la Memòria al bibliotecari del CENTRE, el nostre amic D. Ramon Nonat Comas.

CANVI DE PUBLICACIONS. — S'ha establert el canvi de publicacions amb l'Ajuntament d'aquesta ciutat, al qual efecte s'enviaran a l'arxiu del mateix totes aquelles obres que resten duplicades en l'arxiu del CENTRE.

NOUS CONCURSOS DE NEU. — S'han rebut diferents programes dels concursos d'aquesta mena que celebrarà el Club Alpino Español a les serres del Guadarrama.

XALET REFUGI DE LA RENCLUSA. — Han quedat ultimades i a punt de firmar les negociacions amb la viuda i hereus de D. Josep Sayó, amb motiu de l'arrendament d'aquell immoble propietat del CENTRE. A dit objecte, han estat els esmentats senyors uns dies entre nosaltres per a ultimar detalls que d'altra manera era difícil solventar-los.

Creiem que el nou arrendament serà beneficiós per a ambdues parts, quedant amb sa firma resoltes totes les dificultats de caràcter legal que havia creat la inesperada mort de D. Josep Sayó.

Estació meteorològica de Viella (Vall d'Aran)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE GENER DE 1918

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda			8 matí	4 tarda
1983	5°38	13° (dies 24 a 27)	-12 (dies 2 i 10)	680.56 mm.	680.34 mm.
Oscil·lació extrema mensual 25°		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Variació màxima diurna (dia 10) . . . 19°5		10°01	-0°82	766.13 mm.	764.71 mm.
				Màxima (dia 10) 779.3 mm.	Mínima (dies 7 i 21) 752.3 »
				Oscil·lació extrema 27. »	

HUMITAT RELATIVA

PLUVIOMETRÍA

MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda		
Termòmetre sec	1°87	5°40	Total d'aigua caiguda en el mes.	45.5 mm.
Termòmetre moll	0°61	3°46	Dia de major caiguda (dia 1)	25 »
Humitat (percentatge)	77.6	71	Intensitat per dia de pluja i neu	9.1 »
Dies de saturació	6	5	Total d'espessor de neu en el mes.	0.19 mt.
			Dia de major espessor (dia 1)	0.19 »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades	Calma i NW.

VENT

DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	10	17	Mitja mensual diària	70.73 k.
NE	1	—	Màxima absoluta (dia 20)	391.80 k.
E	1	—	Recorregut total en el mes	2,192.70 k.
SE	2	2		
S	10	7		
SW	4	2		
W	1	—		
NW	2	3		

ESTAT DEL CEL

DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE	NÚVOLS			NUVOLOSITAT	
				CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS	
							8 matí	4 tarda
Serens	7	11	Pluja	5				
Nuvolosos	15	11	Boira	1	Cirrus	10	7	
			Glaçada total	6	Nimbus	3	3	
			Glaçada, 8 m.	2	Stratus	4	1	
Coberts	9	9	Neu	2				
							5.51	4.54

NOTA.— Del 19 al 22 fortes ventades.— Han predominat les pressions altes en aquest mes. Les anotacions diàries han estat preses per l'H.^o Pablo i revisades pel DR. FAURA I SANS.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.